

Н. П. Борецька,

доктор економічних наук, професор,

ORCID 0000-0003-2372-2519,

e-mail: nataliya-boretskaya@ukr.net,

Київський національний університет технологій та дизайну,

Г. О. Крапівіна,

кандидат наук з державного управління, доцент,

ORCID 0000-0002-9549-2794,

e-mail: galina3910@gmail.com,

Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь

ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН (НА ПРИКЛАДІ НФЗ «ВОЛОНТЕРСТВО» ТА «ВОЛОНТУРИЗМ»)

Постановка проблеми. У сьогоденні проблема бідності носить глобальний характер, є однією з ключових проблем суспільства, прерогативою діяльності багатьох міжнародних інституцій, головною соціальною стратегією XXI століття, з одного боку, і однією з найбільш болючих проблем сучасності – з іншого. Значна частка населення світу страждає від бідності, що обмежує можливості людського розвитку, породжує масштабні соціальні та політичні конфлікти та створює загрозу для єдності суспільств й безпеки країн.

Економічні кризи, які стали невід’ємною характерною ознакою сучасності, впливають на рівень життя населення. Зростання цін, невідповідність доходів різних верств населення не дозволяють забезпечити мінімальний прожитковий мінімум і визначають запобігання та подолання бідності однією з найактуальніших глобальних проблем сучасності. Така проблема визначається світовим співтовариством складною, що вимагає її поступового вирішення та позиціонування перспектив на майбутнє.

Актуальність теми розуміється авторами в глобальному соціально-економічному та політичному аспектах у контексті перманентних змін та трансформацій світу. Бідність – загальнолюдське явище. Вона притаманна усім континентам та країнам, стала одним із ключових утворень суспільства та прерогативою діяльності багатьох міжнародних установ. Міжнародні документи фіксують існування проблеми бідності та визначають основні напрями XXI століття для її подолання. Найавторитетнішою з них є Декларація тисячоліття ООН, яка визначає глобальні цілі розвитку тисячоліття. Декларація стала основою стратегії соціального розвитку світового співтовариства. Вона визначає мету мінімізації тенденцій поширення бідності, запобігання їй у майбутньому в різних моделях та концепціях.

Пандемія коронавірусу, яка вірує зараз у світі, посилила негативні тенденції розвитку економіки світу, та призвела до зростання бідності. Так, через

пандемію COVID-19 у злиднях можуть опинитись до 130 мільйонів людей. За оцінками Світового банку, людина перебуває у злиднях, коли на кожен день вона має менше 1,9 долара США [1].

Довгострокові наслідки пандемії можуть призвести до того, що кількість людей, які живуть в умовах крайньої бідності, до 2030 року перевищить мільярд. Про це йдеться у дослідженні Програми розвитку Організації Об’єднаних Націй (ПРООН) [2].

При цьому, більшість нових «вкрай бідних» (82%) з’являться в країнах з середнім рівнем доходів. Крім того, крайня бідність, скоріше за все, здебільшого буде розповсюджена серед мешканців міст, ніж серед сільського населення [3].

Аналіз останніх публікацій з проблеми. Сучасний економічний стан країн світу, загострення проблеми бідності привели до активного вивчення цього питання соціологами, економістами, психологами та політиками.

Д. Гелді, Н. Бірдсол, А. Булатов, В. Панков, Ю. Столярчук досліджують проблему бідності та шляхи її подолання в умовах глобалізації. Бідність у соціально-економічному аспекті вивчають провідні вчені: Ю. Архангельський, А. Бородін, І. Гнібіденко, Р. Дарендорф, Е. Лібанова, В. Кравченко, Н. Коваленко, О. Новікова, І. Приходько, Л. Черенко. Але проблеми нерівномірного розподілу, перерозподілу доходів та розширення населення, виникнення та поширення бідності в умовах невизначеності, а також основні шляхи та форми подолання бідності в Україні в умовах COVID-19 досі недостатньо визначені.

Вибір раніше невирішених частин загальної проблеми. Проблема подолання бідності вимагає подальшого теоретичного та методологічного обґрунтування. Важливо, щоб враховувалися особливості, взаємозв’язки та досвід економічного, соціального та політичного вирішення проблеми на міжнародному та національному рівнях. Особливу

увагу слід приділити вивченню форм подолання бідності та негативних наслідків перешкоджання населенню та впливу цих процесів на розвиток економіки та соціального життя.

Метою статті є дослідження проблем бідності та визначення пріоритетних напрямів і форм її подолання в Україні на основі вивчення світового досвіду.

Основна частина. Бідність як явище визначається у суспільстві недостатніми ресурсами для задоволення фізіологічних та соціальних потреб людини, обмеженим доступом до гідних умов життя, зниженням самооцінки та соціальної відповідальності тощо. Бідність також залежить від традицій, норм поведінки, цінностей різних народів і держав.

Бідність – це фінансовий, соціально-економічний, морально-психологічний стан людини (сім'ї, населення), при якому неможливо забезпечити задоволення всіх первинних потреб населення, споживчі витрати людей перевищують доходи, існує масове небажання і неможливість населення реалізувати свої можливості.

Документи ООН висвітлюють чотири основні прояви бідності: низька тривалість життя; низька професійна та освітня підготовка; відсутність основних компонентів нормального життя (чиста питна вода, медичні послуги, якісне харчування); усунення від суспільного життя [4].

Часто від окремої особи не залежить, чи знаходиться він за межею бідності. Основними групами причин, що провокують бідність в країні, є політичні (воєнний стан), медичні, соціальні (інвалідність, старість), фінансові (девальвація, криза, низькі зарплати), географічні (незручні та нерозвинені території), демографічні (високий відсоток неповні сім'ї), особисті (алкоголізм, наркоманія, азартні ігри), кваліфікаційні (недостатній рівень освіти).

Для боротьби з бідністю 21 січня 2010 року Європейський Союз офіційно розпочав Європейський рік проти бідності та за соціальну інтеграцію. Метою цієї ініціативи було привернути увагу громадян, державних органів та соціальних партнерів до проблем подолання бідності в Європі, а також мобілізувати європейське співтовариство для посилення соціальної інтеграції та соціального діалогу у боротьбі з бідністю [5].

У світовій науковій практиці вчені використовують різні концепції, підходи та методи вивчення бідності людей. Найпоширенішою є абсолютна концепція, заснована на порівнянні доходу, необхідного для задоволення певного переліку мінімальних потреб людини, з доходом, який вона отримує. Відносна концепція вважає людину чи сім'ю бідними, якщо їх доходи нижчі за рівень життя, прийнятий у їхньому суспільстві. Суб'єктивна концепція передбачає виявлення бідних людей на основі їх самооцінки [6].

При дослідженні бідності дуже важливо отримати її кількісні оцінки. Для цього використовують

різні техніки. Для всебічної оцінки бідності населення статистики використовують визначення «крайня форма бідності», «рівень бідності», «глибина бідності», «середній та загальний дефіцит доходу бідних» [7].

Кількісні дослідження показали, що у світі спостерігається загальне зниження рівня бідності, але, незважаючи на це, 3,4 млрд людей на планеті не задовольняють своїх основних потреб. Межа бідності для людей, які живуть у країнах із низьким рівнем доходу, становить до 3,20 дол. на день. У країнах із середнім рівнем доходу цей показник становить 5,50 дол. Крайня бідність у світі вимірюється життям людини менше ніж 1,90 дол. на день.

Згідно з інформацією Євростату про рівень бідності в країнах ЄС, у 2019 році 22,5% (112,9 млн осіб) населення Європейського Союзу опинилися на межі бідності або соціальної ізоляції. Кожен четвертий житель Європейського Союзу недоїдав або потребував соціальної підтримки. Найбіднішим є населення Болгарії, Греції та Румунії. У цих країнах більше третини жителів потребують додаткового доходу. Найменше бідних у Чехії, Фінляндії та Словаччині [8].

У 2016 році 23,4% жителів країн Європейського Союзу були під загрозою злиднів або соціальної незаможності. Отже, за 3 роки рівень бідності в Європі впав на 0,9%. За період 2008-2019 років цей показник зменшився на 1,2%. Частка резидентів з низьким рівнем доходу в ЄС у 2017 році становила 16,9% проти 17,3% у 2016 році (-0,4%) та 16,6% у 2008 році (+ 0,3%).

Згідно з доповіддю Міжнародного валютного фонду (МВФ), Україна є найбіднішою країною Європи. Що стосується ВВП на душу населення, то краща ситуація навіть у Молдові. Україна посідає 134 місце у світі з 2656,01 дол. ВВП на душу населення, а Молдова – 133 місце у світі з 2694,69 дол. ВВП на душу населення.

У 1991-2000 роках населення України різко і суттєво розшарувалося з точки зору доходів. Але з 2001 року абсолютна бідність у країні поступово зменшувалася. Це тривало до економічної кризи у світі та системної кризи в країні у 2008-2009 роках [9].

Політична криза, анексія Криму та збройний конфлікт на Донбасі значно ускладнили економічну ситуацію в Україні. Через скорочення виробництва та втрату частки промислового та експортного потенціалу країни, ВВП у 2014 році впав на 28,1%, а в 2015 році – на 31,3%. У 2015 році без роботи залишилися 1654 тис. осіб. Рівень життя більшості українців впав. Це призвело до появи нових типів бідних (біженці, внутрішньо переміщені особи). Сьогодні існує загроза застою в злиднях, коли бідні сім'ї не мають надії підвищити власний рівень життя.

Лише у 2016 році кількість людей, які живуть за межею бідності, подвоїлася в Україні – з 28 до 58% при майже незмінному відносному показнику.

Майже 23% сімей з пенсіонерами та близько 38% сімей з двома дітьми живуть за межею бідності. За даними ООН, за межею бідності в Україні сьогодні перебуває 78% населення.

2017 рік став вододілом у ситуації з бідністю в Україні. Вперше з 2013 року державним органам вдалося зменшити бідність. Але зростання відносної бідності показує, що бідні користувалися меншими вигодами від результатів економічного зростання, ніж решта населення.

Тому вивчення проблем бідності в Україні стає все більш важливою для виявлення соціально вразливих верств населення, визначення основних причин бідності та створення ефективної державної політики для зменшення її масштабів. Основна проблема полягає в тому, що в Україні відсутня комплексна система, яка б ефективно вирішувала проблеми бідності. Органи державного управління не займаються політикою запобігання бідності, а лише борються з її наслідками [6].

Найбільш нагальною проблемою є бідність серед працездатного населення та бідність сімей з дітьми. Кожна четверта сім'я з дітьми, в якій працюють усі дорослі, класифікується як бідна. Зайняті мають стабільне джерело доходу, але не мають можливості вести повноцінне життя. Найбільш об'єктивними ознаками бідності в Україні є: відсутність роботи як джерела існування для сім'ї працівника, відсутність нормальних умов життя, низька якість їжі та значні витрати сімей на харчування у структурі їх доходів, неможливість використання платних медичних та освітніх послуг, низька професійна та освітня підготовка, а також короткий термін життя.

Проблема соціальної підтримки населення досі не вирішена – лише 57% людей із категорії бідних отримують хоча б один вид соціальної допомоги. Рівень бідності в сільській місцевості залишається високим (32,3%), що значно перевищує рівень бідності у містах (20,2%) [6].

Бідність в Україні характеризується низкою національних особливостей. Це значне соціальне та майнове розшарування, зубожіння значної частки населення за наявності відносно високого соціального статусу (рівень освіти, кваліфікація, соціальні зв'язки), поширення бідності на працездатне населення; низький рівень життя населення в цілому та розвиток соціальної інфраструктури зокрема.

Вирішення цих проблем вимагає термінових та ефективних економічних кроків. Тому вивчення оптимальних стратегій розвитку зарубіжних країн може стати основою подолання бідності в Україні.

Впровадження реформ в Україні спрямоване на запровадження європейських стандартів життя. Відновлення та стимулювання економічного зростання є головним пріоритетом. Основними завданнями в цьому напрямку є впровадження нових економічних механізмів відновлення виробництва, стимулювання економічного зростання та соціального прогресу, а також створення умов для забезпечення ста-

більного розвитку галузей. Ці аспекти мають особливе значення для вирішення питань бідності. Без економічного зростання неможливо впливати на бідність. Але економічне зростання та рівень життя тісно та опосередковано пов'язані. Тому необхідна ефективна соціальна політика, яка спрямована на зменшення диференціації доходів та формування середнього класу як рушійної сили суспільства.

ООН зазначає, що абсолютну бідність в Україні подолано. На національному рівні відносна бідність вимірюється середнім рівнем витрат. Якщо сім'я витрачає менше 75% медіани на місяць, це бідність. За такого підходу у 2018 році майже кожна четверта людина в Україні вважалась бідною людиною [9].

Однак, на початок 2020 року український споживчий кошик є меншим за визначену у світі межу бідності – 53 дол. на місяць, чи 1,9 дол. в день. [10].

Таким чином, в Україні застосовуються недостатньо ефективні механізми державного управління подолання бідності. Про це свідчить її високий рівень. Тому вирішення цієї проблеми вимагає розробки системи комплексних науково обґрунтованих та ефективних заходів, які повинні враховувати профіль, специфіку та особливості формування й поширення бідності, причини її виникнення та шляхи її подолання, а також найбільш ефективну державну політику подолання бідності та економічні механізми її реалізації. Необхідно перейти від тактики виживання до стратегії розвитку, від боротьби з бідністю до зростання середнього класу.

Середній клас в Україні ще не сформувався, але в соціальній структурі населення існують групи, які мають деякі з таких характеристик: відповідний рівень доходів, високий рівень освіти та кваліфікації, помірний політичний консерватизм, інтерес до підтримки соціальної й політичної стабільності та відмови від ідеології маргіналізації.

Потужний середній клас – це домінування активної життєвої позиції в суспільстві (прагнення самостійно забезпечити добробут своїх сімей); наявність внутрішніх джерел інвестицій (населення значну частку заробленого вкладає у бізнес, освіту, життя тощо); висока платоспроможність населення та масштабний внутрішній ринок (попит створює пропозицію, що приводить до економічного зростання, збільшення зайнятості, доходів тощо); панування демократичних принципів державного управління, зокрема, прийняття державних адміністративних рішень за участю населення та підзвітність державних органів.

Бідність потрібно розглядати через приціл інтегрованих факторів. Причини формування та ескалації бідності в соціальному просторі включають низку уніфікованих передумов:

природно-географічні фактори (клімат, інтенсивне використання земель та зниження їх родючості, неповне використання національних ресурсів або їх нестача, енергетичний дисбаланс);

економічні фактори (макроекономічна нестабільність, інфляційні тенденції, недостатня еластичність попиту та пропозиції та невідповідне ціноутворення, які мало співвідносяться з реальними показниками платоспроможності покупців, відсутністю робочих місць та високим рівнем безробіття, надмірним податковим навантаженням, відсутністю вільної приватної ініціативи внаслідок юридичних чи економічних колізій, надмірного адміністративного тиску тощо);

медична підтримка (низька доступність якісної медичної допомоги, порушення розумової діяльності через наявність хімічних та фізичних компонентів, що порушують діяльність мислення та відповідне фізичне функціонування й нездатність забезпечити власну самостійність та незалежність, соціальні захворювання – СНІД, малярія, туберкульоз, суб'єктивні катастрофи, алкоголізм, зловживання наркотиками тощо, безпосередньо діють у кругообігу біофізичних проблем бідності);

проблеми державного управління (відсутність демократичних трансформацій, що впливають на рівень розповсюдження соціальної політики та інтегральних основ соціальної сфери за «залишковим механізмом», слабе правове регулювання проблеми профілактики та здобуття освіти та відповідних професійних компетенції для автономного існування, високий рівень політичної корупції, що унеможливорює стабільний і постійний розвиток соціальної доктрини, поширення ідеалів соціальної рівності та соціальної справедливості в макро- та мікрорегіонах) [8];

соціальні та демографічні фактори (перенаселення та відсутність контролю над народжуваністю, демографічна транзитивність, поширення злочинності, історичні фактори колоніалізму чи імперіалізму, біполярність суспільства та можливість середнього класу бути головним двигуном соціального прогресу, війни, геноцид чи етноцид, культурні трансформації віку, статі, раси, кастової дискримінації чи стереотипу, особисті переконання та власний вибір релігійної концепції з конкретною основою доктрини).

Питання подолання бідності у світі сьогодні регулюється Європейською соціальною хартією, а також цілями сталого розвитку на період з 2015 по 2030 рік, затвердженими на саміті ООН. Відповідно, це питання є актуальним і в Україні. У 2015 році лідери 193 країн на Саміті ООН зі сталого розвитку прийняли 17 глобальних цілей, які дозволять досягти трьох важливих результатів протягом наступних 15 років: припинення крайньої бідності, боротьба з нерівністю та несправедливістю та вирішення проблем кліматичних змін. Цілі сталого розвитку є першими, що визначають ліквідацію бідності в усіх формах та скрізь.

Для подолання бідності ЄС розробив такі пріоритетні напрями діяльності:

посилення зв'язку між соціальним захистом, освітою та навчанням шляхом активної політики зайнятості;

модернізація системи соціального захисту, забезпечення її стабільності, адекватності та доступності для всіх;

усунення бар'єрів щодо доступу до освіти та перепідготовки персоналу на всіх вікових етапах людського життя, з особливою увагою до груп, що знаходяться в неблагополучному положенні;

допомога сім'ям у боротьбі з бідністю дітей;

забезпечення гідного житла для вразливих груп, розробка комплексних підходів до боротьби з бездомністю;

покращення доступу до якісних послуг у таких сферах: охорона здоров'я, соціальні послуги, транспорт, нові інформаційні та комунікаційні технології; ліквідація гендерної дискримінації, забезпечення соціальної інтеграції осіб з особливими потребами (інвалідів), а також етнічних меншин та іммігрантів;

запобігання надмірній заборгованості громадян [4].

Стратегія реалізації цих завдань передбачає співпрацю між державами-членами Європейського Союзу та Україною, державними органами різного рівня та неурядовими організаціями. У більшості країн вдалося знизити рівень бідності завдяки широкому розвитку сфери виробництва та послуг та максимальному залученню до трудового процесу населення працездатного віку. Оскільки одним із шляхів такої співпраці є транскордонне співробітництво, в контексті національних пріоритетів України; інтеграційні прагнення до ЄС. Ці райони є потужним каталізатором трансформаційних зрушень, які можуть частково вирішити проблеми зайнятості населення прикордонних районів [11].

Однак, незважаючи на певні позитивні зрушення, проблема бідності залишається надзвичайно актуальною і набуває нових рис. Прогнозні очікування передбачали подальший міжнародний поділ праці та поглиблення та розширення процесів глобалізації. Однак сучасний світ стикається з проблемою невизначеності, яка поставила проблему виживання людини на перший план.

За даними дослідження ООН, через пандемію COVID-19 Україна може стикнутися із найгіршою рецесією за десятиріччя, внаслідок чого понад 9 млн людей опиняться в бідності. Як повідомляється, від початку пандемії понад 80% домогосподарств втратили доходи та у більш ніж 40% сімей принаймні один член родини втратив роботу [12]. За підсумками 2020 року рівень бідності зростає до 45%, що на 6,5 пункта вище за значення 2019 року [13].

Тому важливим став не лише національний рівень розвитку системи охорони здоров'я, а й кроки, що здійснюються державами для стабілізації економічних систем. Ці умови вимагають надзвичайних

заходів з боку держав, основою яких може бути самодостатня національна економічна система. Більш стабільна та розвинена економіка має всі шанси подолати негативні наслідки дестабілізації за коротші терміни.

У результаті падіння ділової активності найбільш вразливими верствами населення є безробітні, які не мають постійних доходів і працюють на відрядній зарплаті. Крім того, до цієї групи людей слід віднести пенсіонерів, інвалідів, неповні сім'ї [14].

Вразливою і здатною поповнити кількість бідних є група населення, яка повернулася з європейських країн, де вони заробляли на життя собі та своїм сім'ям і яка з об'єктивних причин не може повернутися на роботу. Така ситуація призводить до збільшення пропозиції робочої сили в Україні та збільшення кількості безробітних.

Негативні тенденції, що характеризують сучасність, можна подолати обґрунтованою та цілеспрямованою державною політикою стабілізації економіки. Вона має оптимально поєднувати можливі досягнення макроекономічного розвитку та короткострокові економічні сценарії як засіб подолання невизначеності.

У цих умовах основними напрямками зменшення бідності, які має здійснити Україна, є економічне зростання, порівняння мінімальної заробітної плати та пенсії до реальних величин; зростання ВВП та індексу людського розвитку; зменшення інфляції, податків, безробіття.

Таким чином, подолання безробіття передбачає запровадження нової якості життя, соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів. Це неможливо без вирішення проблем, пов'язаних з макроекономічною стабілізацією в країні, реалізацією ефективної політики на всіх рівнях управління.

Поширення нестандартних форм зайнятості «волонтерство», «волонтуризм» та інших є одними із шляхів вирішення цих проблем. Світовий досвід розглядає ці сфери як форми зайнятості, які здатні подолати ефект абстрагування людей від соціальних проблем та бідності, сформувати модель колективної участі у ліквідації останніх, відновити людські цінності [15]. Волонтерство та волонтуризм особливо розвинулися в США, де ці рухи виникли у XIX столітті. Тоді, за ініціативою Ф. Рузвельта, в рамках політики «Нового курсу», з метою зниження рівня безробіття (і, відповідно, бідності), було створено Цивільний корпус. Програма набула надзвичайної популярності серед населення, ставши прототипом великої кількості масових акцій [16].

Варто також відзначити підтримку волонтерства та волонтуризму з боку державних органів влади США, Канади, Австралії, Англії, Італії, Японії та інших розвинених країн. Вони розглядають волонтерство та волонтуризм як рухи, що сприяють підтримці та зміцненню основних принципів демократії, насамперед шляхом залучення великої кіль-

кості громадян до процесу прийняття рішень у суспільстві. Державне управління цих країн надає значну підтримку волонтерству та волонтуризму, в тому числі шляхом прийняття законодавчих актів, що стимулюють їх розвиток, створення системи державних волонтерських центрів та спеціальних програм волонтерства та волонтуризму [17].

В Україні розвиток волонтерської діяльності та волонтуризму датується початком 90-х років XX століття. У 1992 році мережа соціальних служб для молоді почала активно розвиватися. В сьогодення волонтерство та волонтуризм в нашій країні особливо актуальні та важливі. Причина цього полягає в наступному: така діяльність є способом, за допомогою якого кожен член суспільства може брати участь у поліпшенні якості життя (зокрема, усуненні бідності). Згідно з дослідженням «Волонтерський рух в Україні», замовленим ООН в Україні в 2014 році, українці надають волонтерству та волонтуризму велике значення у розвитку соціальних процесів: 62% визнають свою роль у сучасних змінах у суспільстві; 85% вважають, що допомагають будувати мир; 81% схильні вважати, що вони є обов'язковою складовою громадянського суспільства. Подібний процес спостерігається в регіонах України [18].

Сучасні умови пандемії на перший план висувають необхідність розвитку віртуальної зайнятості та впровадження діджиталізації в усі сфери трудової діяльності, прийняття виважених рішень щодо підтримки бізнесу та розширення соціальної підтримки населення для запобігання бідності та зuboжіння населення.

Висновки та пропозиції. Бідність – це багатогранне соціально-економічне явище, яке властиве будь-якій країні світу незалежно від рівня її економічного добробуту. Політики, економісти, соціологи мають володіти даними аналізу сучасного стану та динаміки соціального розвитку. На основі проведеного аналізу необхідно розробити саме такі шляхи, які будуть ефективними в реаліях функціонування держави. Без відповідної державної політики неможливо подолати бідність. А проблема бідності вимагає пильної уваги з боку державних органів. Інакше це може перетворитися у велику соціальну проблему для країни.

Убогості не уникнути. Але це явище потрібно контролювати та регулювати. Бідність стає соціальною проблемою, коли вона виходить з-під контролю держави і стає застоєм та хронічною. Подолання бідності в усіх формах залишається однією з найбільших проблем, з якими стикається людство.

Боротьба з бідністю та нерівністю в українському суспільстві має бути пріоритетом державної політики. Європейський досвід показує, що необхідно діяти активніше на місцевому рівні, враховуючи велику роль місцевих факторів у реалізації національної політики. Перш за все, для цього задекларований курс на бюджетну децентралізацію має бути реалізований на практиці. Крім того, організа-

ції третього сектору повинні стати повноправними партнерами державних установ у розробці та реалізації політики подолання бідності.

Особливістю періоду, який переживає Україна, є перетин економічного та політичного аспектів реформ. Якщо економічною проблемою є розробка ефективних заходів для боротьби з бідністю, то політичне завдання зводиться до досягнення легітимності влади. І це можливо лише за умови підвищення рівня життя населення.

Для визначення подальших шляхів подолання бідності в Україні необхідно забезпечити населення працездатного віку роботою та гідним доходом. Це дасть змогу викоринити бідність серед працюючих громадян та суттєво знизити рівень бідності серед малозабезпечених соціально вразливих верств населення.

Сучасний стан рівня життя населення України вимагає поліпшення якості життя найчисленніших (і не лише бідних) верств населення. Це стане основою для формування середнього класу – основою соціальної стабільності.

Література

1. **ООН:** через пандемію зростає рівень бідності населення. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-cherez-pandemiiu-zrostaie-riven-bidnosti-naseleennia/a-55669902>.
2. **ООН:** більше мільярда людей можуть опинитись у бідності через пандемію COVID-19. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-bilshe-miliarda-liudei-mozhut-zhyty-u-bidnosti-do-2030-roku-cherez-pandemiiu-covid-19/a-55809216>.
3. **Пятин А.** Всемирный банк спрогнозировал первый за 20 лет скачок числа «крайне бедных» из-за COVID-19. URL: <https://www.forbes.ru/newsroom/finansy-i-investicii/410753-vsemirnyy-bank-sprognoziroval-pervyy-za-20-let-kachok-chisla>.
4. **Економічне майбутнє України: поради Римського клубу та фідбек вітчизняного бізнесу.** *Delo.ua*. URL: <https://delo.ua/business/ekonomichne-majbutnje-ukrajini-poradi-rimskogo-klubu-ta-fidbek-v-341003/> (дата звернення: 23.04.2020).
5. **Мельник А. О., Власюк В. Н.** Бізнес-середовище міжнародної економічної діяльності на сучасному етапі. *Інтернаука*. 2017. № 3 (25), 2 т. С. 115-119.
6. **Цілі сталого розвитку 2016-2030. Представництво ООН в Україні:** веб-сайт. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitlia/tsili-staloho-ozvytku> (дата звернення: 22.04.2020).
7. **Хомяк М.** Бідність в Україні у показниках соціальної статистики. *Соціологічні студії*. 2013. № 2 (3). С. 70-76.
8. **Задорожна С. М.** Інституційні механізми подолання бідності в Україні. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. 2016. № 2. С. 37-55.
9. **В Україні бідних менше, ніж во Франції: де проходить «межа бідності».** *Сьогодні.ua*. URL: <https://gorod.dp.ua/news/162000> (дата звернення: 23.04.2020).
10. **Приходько І. В.** Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття бідності. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 529-532.
11. **Фокіна-Мезенцева К. В.** Прикордонна співпраця на рівні регіонів: сучасні проблеми та концептуальні особливості. Донецьк: Юго-Восток, 2011. 143 с.
12. **Понад 9 мільйонів українців опиняться в бідності**

через пандемію коронавірусу – ООН. URL: <https://coronavirus.tsn.ua/ponad-9-milyoniv-ukrayinciv-opinyatsya-v-bidnosti-cherez-pandemiyu-koronavirusu-oon-1665202.html>.

13. **У Мінсоцполітики** попередили: в Україні зростає бідність через Covid-19. URL: <https://glav.com.ua/economics/finances/u-minsocpolitiki-poperedili-v-ukrajini-zroste-bidnist-cherez-covid-19-681502.html>.

14. **Борецька Н. П., Фокіна-Мезенцева К. В.** Особливості розвитку економічних систем в сучасних умовах. *Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference*, 27-28 April, 2020. Stockholm, Sweden 2020. 677 p. (P. 257-260).

15. **Крапівіна Г. О.** Нестандартні форми зайнятості: світовий досвід розвитку (на прикладі волонтерства та волонтуризму). *Економічний вісник Донбасу*. 2019. №3(57). С. 176-181. doi: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-3\(57\)-176-180](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-3(57)-176-180).

16. **Neil M. Maher.** Nature's New Deal: The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement. New York: Oxford University Press, 2008. 328 p.

17. **Volunteering** as a resource for social development. (2015). The official site of Institute for Civil Society. URL: www.nogo.ru/speeches/other9.doc (Accessed 27 June 2015).

18. **Марченко І. Ф., Крапівіна Г. О.** Нестандартна форма зайнятості «волонтерство»: досвід інноваційних технологій в освітньому просторі (на прикладі підготовки кваліфікованих фахівців для органів публічної влади Маріуполя). *Науково-практичне забезпечення надання публічних послуг в умовах децентралізації:* матеріали доп. та тез наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 15.04.2020 р.). Київ: ТОВ «Видавничий дім «АрТЕК», 2020. С. 365-370.

References

1. UN: due to the pandemic, the level of poverty is growing. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/oon-cherez-pandemiiu-zrostaie-riven-bidnosti-naseleennia/a-55669902> [in Ukrainian].
2. UN: More than a billion people could find themselves in poverty due to the COVID-19 pandemic. Retrieved from <https://www.dw.com/en/oon-bilshe-miliarda-liudei-mozhut-zhyty-u-bidnosti-do-2030-roku-cherez-pandemiiu-covid-19/a-55809216> [in Ukrainian].
3. Pyatin, A. The World Bank has predicted the first jump in the number of "extremely poor" in 20 years due to COVID-19. Retrieved from <https://www.forbes.ru/newsroom/finansy-i-investicii/410753-vsemirnyy-bank-sprognoziroval-pervyy-za-20-let-kachok-chisla> [in Russian].
4. **Ekonomichne maibutnie Ukrainy: porady Rym-skoho klubu ta fidbek vitchyznianoho biznesu** [The economic future of Ukraine: the advice of the Club of Rome and the feedback of domestic business]. *Delo.ua*. Retrieved from <https://delo.ua/business/ekonomichne-majbutnje-ukrajini-poradi-rimskogo-klubu-ta-fidbek-v-341003/> [in Ukrainian].
5. Melnyk, A. O., Vlasiuk, V. N. (2017). *Biznes-teredovyshche mizhnarodnoi ekonomichnoi diialnosti na suchasnomu etapi*. [Business environment of international economic activity at the present stage]. *Ynternauka – Inter-science*, Vol. 2, no. 3(25), pp. 115-119 [in Ukrainian].
6. **Cili stalogo rozvytku 2016-2030** [Sustainable Development Goals 2016-2030]. *UN Office in Ukraine*. Retrieved from <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitlia/tsili-staloho-ozvytku> [in Ukrainian].

7. Khomiak, M. (2013). Bidnist v Ukraini u pokaznykakh sotsialnoi statystyky [Poverty in Ukraine in terms of social statistics]. *Sotsiologichni studii – Sociological studies*, 2(3), pp. 70-76 [in Ukrainian].

8. Zadorozhna, S. M. (2016). Instytutsiini mekhanizmy podolannia bidnosti v Ukraini [Institutional mechanisms for overcoming poverty in Ukraine]. *Publichne administruvannia: naukovi doslidzhennia ta rozvytok – Public administration: research and development*, 2, pp. 37-55 [in Ukrainian].

9. V Ukraini bidnykh menshe, nizh vo Frantsii: de prokhodyt «mezha bidnosti» [There are fewer poor people in Ukraine than in France: where is the "poverty line"]. *Today.ua*. Retrieved from <https://gorod.dp.ua/news/162000> [in Ukrainian].

10. Prykhodko, I. V. (2018). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do vyznachennia poniattia bidnosti [Theoretical and methodological approaches to defining poverty]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 1(53), pp. 529-532 [in Ukrainian].

11. Fokina-Mezentseva, K. V. (2011). Prykordonna spivpratsia na rivni rehioniv: suchasni problemy ta kontseptualni osoblyvosti [Cross-border cooperation at the regional level: modern problems and conceptual features]. Donetsk, Yuho-Vostok. 143 p. [in Ukrainian].

12. More than 9 million Ukrainians will find themselves in poverty due to the UN coronavirus pandemic. Retrieved from <https://coronavirus.tsn.ua/ponad-9-milyoniv-ukrayinciv-opinyatsya-v-bidnosti-cherez-pandemiyu-koronavirusu-oon-1665202.html> [in Ukrainian].

13. The Ministry of Social Policy has warned that poverty will increase in Ukraine due to Covid-19. Retrieved from <https://glavcom.ua/economics/finances/uminsocpolitiki-poperedili-v-ukrajini-zroste-bidnist-cherez-covid-19-681502.html> [in Ukrainian].

14. Boretska, N. P., Fokina-Mezentseva, K. V. (2020). Osoblyvosti rozvytku ekonomichnykh system v suchasnykh umovakh [Features of development of economic systems in modern conditions]. *Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference*. (pp. 257-260). Stockholm, Sweden.

15. Krapivina, G. O. (2019). Nestandardni formy zainiatosti: svitovi dosvid rozvytku (na prykladi volonterstva ta volonturyzmu) [Non-standard employment forms: world experience of development (on the example of volunteering and volunturism)]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3(57), pp. 176-181. doi: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-3\(57\)-176-180](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-3(57)-176-180) [in Ukrainian].

16. Neil, M. (2008). Maher. Nature's New Deal: The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement. New York, Oxford University Press. 328 p. Retrieved from <http://global.oup.com/academic/product/natures%new%deal>.

17. Volunteering as a resource for social development. (2015). The official site of Institute for Civil Society. Retrieved from www.nogo.ru/speeches/other9.doc.

18. Marchenko, I. F., Krapivina, G. O. (2020). Nestandardna forma zainiatosti «volonterstvo»: dosvid innovatsiinykh tekhnolohii v osvithomu prostori (na prykladi

pidhotovky kvalifikovanykh fakhivtsiv dlia orhaniv publichnoi vlyady Mariupolia) [Non-standard form of employment "volunteering": the experience of innovative technologies in the educational space (on the example of training qualified professionals for public authorities of Mariupol)]. *Scientific and practical support for the provision of public services in a decentralized environment*. Abstracts of Scientific and Practical Internet Conference, pp. 365-370. Kyiv, TOV «Vydavnychiy dim «ArTEK» [in Ukrainian].

Борецька Н. П., Крапівіна Г. О. Подолання бідності у світі та в Україні: сучасний стан (на прикладі НФЗ «волонтерство» та «волонтуризм»)

У статті проблема подолання бідності набуває подальшого теоретичного та методологічного обґрунтування. Розглянуто сучасний стан подолання бідності у світі та в Україні (на прикладі нестандартних форм зайнятості (НФЗ) «волонтерство» та «волонтуризм») у глобальному соціально-економічному та політичному аспектах у контексті перманентних змін та трансформації світу. Показано: міжнародні документи фіксують існування проблеми бідності та визначають основні напрями ХХІ століття для її подолання (на прикладі Декларації тисячоліття ООН); пандемія коронавірусу призвела до зростання бідності; основна проблема подолання бідності в Україні полягає у відсутності в країні комплексної системи, яка б ефективно вирішувала проблеми бідності (органи державного управління не займаються політикою запобігання бідності, а лише борються з її наслідками); в Україні найбільш нагальною проблемою є бідність серед працездатного населення та бідність сімей з дітьми; бідність в Україні характеризується низкою національних особливостей (ООН зазначає, що абсолютну бідність в Україні подолано. Але відносна бідність становить 78%); вирішення проблеми подолання бідності в Україні вимагає розробки системи комплексних науково обґрунтованих та ефективних заходів, які повинні враховувати профіль, специфіку та особливості формування й поширення бідності, причини її виникнення та шляхи її подолання, а також найбільш ефективну державну політику подолання бідності та економічні механізми її реалізації; світовий досвід розглядає НФЗ «волонтерство» та «волонтуризм» як форми зайнятості, які здатні подолати ефект абстрагування людей від соціальних проблем та бідності, сформуванню моделі колективної участі у ліквідації останніх, відновити людські цінності; волонтерство та волонтуризм підтримують державні органи влади США, Канади, Австралії, Англії, Італії, Японії та інших розвинених країн, у тому числі шляхом прийняття законодавчих актів, що стимулюють їх розвиток, створення системи державних волонтерських центрів та спеціальних програм волонтерства та волонтуризму; українці надають волонтерству та волонтуризму велике значення у розвитку соціальних процесів.

Ключові слова: бідність, подолання бідності, світовий досвід, особливості України, волонтерство, волонтуризм, державне управління.

Boretska N., Krapivina G. Overcoming Poverty in the World and in Ukraine: Current State (on the Example of the NFP "Volunteering" and "Voluntourism")

In the article, the problem of overcoming poverty acquires further theoretical and methodological substantiation. The current state of overcoming poverty in the world and in Ukraine (on the example of non-standard forms of employment (NFP) "volunteering" and "voluntourism") in the global socio-economic and political aspects in the context of permanent changes and transformations of the world are considered. It is shown: international documents fix the existence of the problem of poverty and determine the main directions of the XXI century for overcoming it (on the example of the UN Millennium Declaration); the coronavirus pandemic has led to an increase in poverty; the main problem of overcoming poverty in Ukraine is the lack of a comprehensive system in the country that can effectively address poverty problems (government bodies are not involved in poverty prevention policies, but only fight with its consequences); in Ukraine, the most pressing problem is poverty among the working-age population and the poverty of families with children; poverty in Ukraine is characterized by a number of national characteristics (the UN notes that absolute poverty in Ukraine has been overcome. But relative poverty is 78%); solving the problem of overcoming poverty in Ukraine requires the development of a system of complex scientifically based and effective measures that should take into account the profile, specifics and features of the formation and spread of poverty, the causes of its occurrence and ways of overcoming it, as well as the most effective state policy for overcoming poverty and economic mechanisms for its implementation; world experience considers the NFP "volunteering" and "voluntourism" as forms of employment that can overcome the effect of abstraction of people from social problems and poverty, form a model of collective participation in the elimination of the latter, and restore human values; volunteering and voluntourism are supported by government agencies of the USA, Canada, Australia, England, Italy, Japan and other developed countries, including through the adoption of legislative acts that stimulate their development, the creation of a system of state volunteer centers and special programs of volunteering and voluntourism; Ukrainians attach great importance to volunteering and voluntourism in the development of social processes.

Keywords: poverty, overcoming poverty, world experience, peculiarities of Ukraine, volunteering, voluntourism, public administration.

Борецька Н. П., Крапівіна Г. А. Преодоление бедности в мире и в Украине: современное состоя-

ние (на примере НФЗ «волонтерство» и «волонтуризм»)

В статье проблема преодоления бедности приобретает дальнейшего теоретического и методологического обоснование. Рассмотрено современное состояние преодоления бедности в мире и в Украине (на примере нестандартных форм занятости (НФЗ) «волонтерство» и «волонтуризм») в глобальном социально-экономическом и политическом аспектах в контексте перманентных изменений и трансформаций мира. Показано: международные документы фиксируют существование проблемы бедности и определяют основные направления XXI века для ее преодоления (на примере Декларации тысячелетия ООН); пандемия коронавируса привела к росту бедности; основная проблема преодоления бедности в Украине заключается отсутствия в стране комплексной системы, способной эффективно решать проблемы бедности (органы государственного управления не занимаются политикой предотвращения бедности, а лишь борются с ее последствиями); в Украине наиболее насущной проблемой является бедность среди трудоспособного населения и бедность семей с детьми; бедность в Украине характеризуется рядом национальных особенностей (ООН отмечает, что абсолютная бедность в Украине преодолена. Но относительная бедность составляет 78%); решение проблемы преодоления бедности в Украине требует разработки системы комплексных научно обоснованных и эффективных мер, которые должны учитывать профиль, специфику и особенности формирования и распространения бедности, причины ее возникновения и пути ее преодоления, а также наиболее эффективную государственную политику преодоления бедности и экономические механизмы ее реализации; мировой опыт рассматривает НФЗ «волонтерство» и «волонтуризм» как формы занятости, которые способны преодолеть эффект абстрагирования людей от социальных проблем и бедности, сформировать модель коллективного участия в ликвидации последних, восстановить человеческие ценности; волонтерство и волонтуризм поддерживают государственные органы США, Канады, Австралии, Англии, Италии, Японии и других развитых стран, в том числе путем принятия законодательных актов, стимулирующих их развитие, создание системы государственных волонтерских центров и специальных программ волонтерства и волонтуризма; украинцы придают волонтерству и волонтуризму большое значение в развитии социальных процессов.

Ключевые слова: бедность, преодоление бедности, мировой опыт, особенности Украины, волонтерство, волонтуризм, государственное управление.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2021

Прийнято до друку 16.03.2021